

**Z nálezu nejv. správního soudu z 25. listopadu 1936, č. 16089
o horněprávním vyvlastnění.**

V tomto nálezu musil správní soud řešiti řadu zásadních otázek z vyvlastňovacího práva. Uvádím tyto hlavní věci:

1. Jest to nejprve procesněprávní otázka, zdali hornické řízení vyvlastňovací jest ovládáno t. zv. zásadou koncentrační, podle níž by v konkrétním případě dnešního sporu byl musil expropriát, domáhaje se vyjmutí určitých staveb z vyvlastnění podle § 99 hor. zákona ve spojení s § 17, lit. a) téhož zák. předložiti stavební povolení, nárok na vyjmutí podmiňující, již v řízení před I. stolicí, takže by průkaz stavebního povolení, podaný teprve v řízení odvolacím, byl prekludován, a úřad vyvlastňující nesměl by již k němu přihlížeti. Tuto procesněprávní otázku nemohl soud zodpověděti jinak než záporně. Vyvlastňovacímu řízení podle obecného zákona horního jest koncentrační zásada, pozitivně stanovená pro některá ediktální řízení konsensní, úplně cizí. Platí zde tedy obecná procesní zásada, že materiál procesní lze uplatňovati i v řízení odvolacím, což plyne zejména z toho, že řízení v obou stolicích tvoří jediný procesní celek (srov. Hoetzel: Řízení správní, str. 942 ve Slovníku veřejného práva československého). Jest sice pravda, že podle § 2 obecného zákona horního platí i v řízení podle tohoto zákona subsidiárně správní řád, vydaný vládním nařízením č. 8 z r. 1928, ale ani v tomto správním řádu není stanovena prekluze důkazů v řízení odvolacím. Naopak podle § 79 správního řádu jest navrhování nových důkazů v řízení odvolacím v zásadě výslovně připuštěno, a ani z ustanovení § 45 tohoto řádu nedá se prekluze důkazů v řízení odvolacím vyčísti, neboť předpis odst. 6. tohoto paragrafu, který by jedině mohl přicházeti v úvahu, týká se toliko námitek, nikoliv však nabízení a provádění důkazů. Na nabízení důkazů nedopadá ani procesní zásada v judikatuře opětně vyslovená (zejm. v nálezu Budw. A 11.723), podle níž jest třeba námítky proti správnosti a úplnosti nálezu znaleckého uplatniti již v řízení před prvou stolicí.

2. Druhá otázka procesněprávní, kterou bylo se zabývati, týká se naříkatelnosti emanací úřadů, obsažených nikoliv v samém výroku rozhodujícího úřadu, nýbrž toliko v odůvodnění. Otázka tato nedá se řešiti přímočaře, neboť i přes ustanovení § 68 správního řádu může odůvodnění obsahovati projev, jenž podle svého jasně vyjádřeného smyslu jeví se jako výrok, kterýž přes jeho nesprávné umístění nelze zbavovati zamýšleného právního účinku, zejména uváží-li se, že úchylnka od předpisu § 68 správního řádu nemůže zakládati ani zmatečnost, ba ani podstatnou vadu řízení, je-li z textování úředního projevu povaha »výroku« zřetelně poznatelná. Odůvodnění výroku může ostatně individualisovati »výrok« tento do té míry, že tato individualisace jest od formálního výroku neoddělitelná, takže bez ní není možno smysl a právní dosah výroku poznati a posouditi.

Žalovaný úřad odepřel vyvlastnění souboru pozemků situovaných na východ od cesty č. kat. 380/1, k nimž náleží také důl Rudiay II. s budovami, důlním zařízením a odklizovou drahou, sloužící k odvážení nadložních hmot z lomu VI. Výrok tento odůvodnil žalovaný úřad v ten smysl, že při malé rozloze ploch, které bylo by lze vyrubati a při nepříznivé jejich konfiguraci nemůže míti vytěžení nerostného bohatství této oblasti kladného výsledku hospodářského. Posuzuje rozlohu oblasti vyvlastnitelné, uznal žalovaný úřad za místo z vyvlastnění vyňaté i část plochy, t. zv. šachetního dvora, zejména dům č. 30, kurníky, dílny, garáže a skladiště na rozbušky, jakož i 38metrové pásmo k těmto objektům příslušné. Naproti tomu nepřiznal žalovaný úřad šachetnímu dvoru jako celku povahu »uzavřeného nádvoří« ve smyslu § 17, lit. b) obecného horního zákona. Třebaže výrok, popírající exempci šachetního dvora jako celku z vyvlastnění, je formálně obsažen v odůvodnění, nelze mu upírati povahu skutečného »výroku«, jímž se právní situace vyvlastnítele i vyvlastněnce vymezuje, a to tím méně, ježto výrok tento tvoří premisu pro posouzení vyvlastnitelnosti celého onoho komplexu pozemků vyvlastnitelem požadovaného, jenž je situován na východ od cesty č. kat. .... Třebaže tedy žalovaný úřad v konečném výsledku odepřel vyvlastnění celého tohoto souboru pozemků, nelze říci, že výrok jeho, popírající exempci šachetního dvora jako celku, jest pro strany a zejména pro vyvlastněnce bez všelikých právních účinků, zvláště uváží-li se, že by výrok tento v případě obnovy řízení mohl vyvlastněnci prejudikovati. Soud nemohl proto uznati stížnost vyvlastněncovu, pokud proti tomuto výroku se obrací, za nepřípustnou.

3. Procesního rázu jest též otázka pro řešení dnešního sporu závažná, zdali expropriant musí potřebu pozemků, jichž vyvlastnění se pro svůj hornický provoz domáhá, dokázati svým plánem provozovacím. Není pochyby, že vyvlastňovatel musí dokázati, že zákonné předpoklady jeho nároku vyvlastňovacího jsou splněny, tedy také, že požadovaných pozemků pro svůj hornický provoz vskutku potřebuje (§ 98 obec. horního zákona), a musí tedy uvést, k jakému konkrétnímu účelu se vyvlastněných ploch domáhá. Ve IV. hlavě obecného horního zákona, upravující vyvlastnění, jest však v § 101 ustanoveno, že, nedocílí-li se dohody mezi vyvlastňovatelem a vyvlastněncem o přenechání požadovaných pozemků, mají k úřednímu šetření býti kromě obou stran přibráni potřební znalci (die erforderlichen Kunstsachverständigen). Zákon označuje tedy sám určitý prostředek průvodní, a to důkaz znalci. Již proto není možno žádati na vyvlastnítele nějaký jiný prostředek průvodní, tedy ani důkaz plánem provozním, jež ostatně podnikatel hor podle zákona jen zcela výjimečně (§ 192 obec. horního zákona) jest povinen poříditi. Byl-li snad plán provozovací za zvláštních okolností z důvodů horně-policejních sdělán (srov. heslo: Horní Právo, str. 772 ve Slovníku československého veřejného

práva a Boh. A 7837/29), slouží plán tento účelům horně-policejním, není však určen pro řízení vyvlastňovací.

Další zásadní otázky právní, jež soud musil si rozřešiti, aby zjednal základ pro své rozhodnutí, jsou povahy materiálně-právní.

4. V popředí těchto otázek jest výklad pojmu »potřeby«, jež jest jedním ze základních zákonných předpokladů nároku hornického podnikatele na vyvlastnění pozemků. Podle § 98 obec. horního zákona jest každý majitel podniku povinen postoupiti za přiměřené odškodnění (§ 365 v obč. zákoníku) potřebné pozemky hornickému podnikateli, aby jich mohl užívati k hornickému provozu, podle autentického textu německého: »Die zum Bergbaubetriebe notwendigen Grundstücke . . . zur Benützung zu überlassen.«

Jak již z citace § 365 v obč. zákoníku se ukazuje, jde tu o zvláštní případ právního institutu vyvlastnění, jenž se liší od obecného vyvlastnění podle občanského zákoníka jen potud, že vyvlastnitel nemusí dokazovati obecnou prospěšnost svého hornického podniku, ježto obecný zákon horní již sám kvalifikuje hornické podnikání za účel všeužitečný veřejnému zájmu sloužící (srov. Boh. A 10.131). Tento nárok na vyvlastnění jest však podmíněn tím, že hornický podnikatel požadovaného pozemku pro svůj hornický provoz skutečně potřebuje. Tuto potřebu (Notwendigkeit) nelze, jak soudu tento již v nálezech Boh. A 10.302, 10.131 byl vyložil, chápati jako nezbytnost absolutní. Stačí potřeba relativní v tom smyslu, že požadovaného pozemku jest zapotřebí s hlediska účelu individuálního podniku. Ale tato potřeba pro individuální hornický podnik tvoří podle vůle zákona právní hranici mezi hornickým nárokem na vyvlastnění s jedné strany a svobodou pozemkového vlastníka se strany druhé. Uznal-li zákonodárce tuto potřebu za právní hranici mezi právem vyvlastňovatelovým a povinností vyvlastněncovou, nemohl pomýšleti na hranici libovolnou, závislou úplně na vůli podnikatelově, tedy prostě na tom, zda hornický podnikatel pozemku pro svůj provoz použití chce či nechce. Podobně uvažoval tento soud o poměru mezi hornickým vyvlastňovatelem a vyvlastněncem již v případě Boh. A 9314, kde šlo ovšem o situaci obrácenou. Má-li potřeba pro hornický provoz býti právní hranicí mezi právem expropriantovým a povinností expropriátovou, musí to býti potřeba objektivně určitelná. Neuváděje žádných měřítek, podle nichž by se potřeba pozemku pro provozování určitého podniku hornického měla posuzovati, poukazuje horní zákon prostě na obvyklé měřítko praktického života. Není to případ v zákonodárství vzácný, že zákon odkazuje na běžné společenské nazírání, čině je takto součástíkou své pozitivní normy. V písemnictví bylo to označeno jako »gesellschaftliche Anschauung mit abgeleiteter Rechtssatzwirkung« (Walter Jellinek: Gesetz, Gesetzesanwendung, Zweckmäßigkeitserwägung). Obvyklé měřítko praktického života, na něž zákon odkazuje, sluší ovšem hledati v onom životním oboru, o nějž právě jde, a půjde tedy o obvyklé

praktické nazírání na provozování hor. Podnik hornický jest však podle běžného nazírání podnik, směřující k dosažení výnosu. Tak nazírá na něj ostatně i zákonodárství, což jest patrné nejen z toho, že zákonodárce pokládá v uvozovacím patentu k živnostenskému řádu (čl. V., lit. b) za nutné, výslovně vyjmouti hornictví z dosahu řádu živnostenského, který vztahuje se na zaměstnání živnostensky provozovaná, jež vyznačuje se právě úmyslem docílení výnosu nebo jiného hospodářského prospěchu. Ale i sám obecný horní zákon dává aspoň nepřímou poznati, že pokládá hornické podnikání za činnost, směřující k dosažení výnosu. Neboť podle § 182 může býti podnikateli hor povoleno zmírnění zákonné povinnosti ke stálému provozu pro vnější nepříznivé poměry. Co jest míněno těmito nepříznivými poměry, naznačuje zákon sám, uváděje příkladmo jako takový nepříznivý vnější poměr stagnaci v odbytu (Verkehrsstockung), kdežto prováděcí předpis k obecnému hornímu zákonu v § 96 uvádí příkladmo ještě další skutečnosti, jež vesměs jsou s to, aby výnosnost podniku ohrožovaly. Z toho jest patrné, že při posuzování »potřeby« ve smyslu § 98 obec. horního zákona nemůže býti výnosnost hornického podnikání, pro něž se vyvlastnění požaduje, lhostejna a nelze proto viděti nezákonnost v tom, když žalovaný úřad, posuzuje tuto potřebu, přihlížel k soukromohospodářským výsledkům provozu, pro něž vyvlastnění pozemků bylo požadováno, zejména když vyvlastnitel neuvedl žádných zvláštních momentů, jež by mohly snad v konkrétním případě objektivní potřebu pro jeho hornické podnikání prokázati přes to, že výrub na pozemcích požadovaných byl znalci uznán za nevýnosný.

5. Při posuzování potřeby ve smyslu § 98 obec. horního zákona jde v případě dnešního sporu také o to, zdali je možno za pozemky pro provozování tohoto podniku potřebné uznati i takové pozemky, na nichž a pokud na nich jest dolování vyloučeno nebo omezeno překážkami horně-policejními, jako je na př. ochranný pilíř, který buď byl již úředně stanoven, anebo jehož stanovení sluší za daných okolností očekávati. Jest jasno, že o p o t ř e b ě pozemku pro provozování určitého podniku hornického nedá se mluvíti, když z nějaké příčiny pozemku tohoto k provozování hor vůbec použití nelze. Vždyť jediným účelem hornického vyvlastnění jest, aby podnikatel hor m o h l pozemku pro svůj provoz p o u ž í t i. Brání-li tomuto použití překážka ať faktická, ať právní, nemůže býti účelu vyvlastnění dosaženo, čímž nárok vyvlastnitelův pozbývá svého právního důvodu, takže vyvlastnění nelze pak uznati za přípustné.

6. Další skupina materielněprávních otázek, pro řešení přítomného sporu významných, týká se omezení nároku na vyvlastnění tak zvanou exempcí ve smyslu §§ 99 a 17 obecného horního zákona. Jde tu nejprve o výklad pojmu »uzavřená nádvoří« (geschlossene Hofräume) (§ 17, lit. b), dále o výklad pojmu »ohrazené zahrady« (eingefriedete Gärten) a konečně o otázku, zda přerušení pásma v šíři 38 m kolem objektů z vyvlastnění vyjmutých

(§ 17, lit. d) majetkem jiného vlastníka, má za následek, že zbývající (odříznutá) část tohoto pásma uniká exempci z vyvlastnění.

a) Pokud jde o exempci uzavřených nádvoří, je patrné ze srovnání výrazu uzavřená nádvoří (geschlossene Hofräume) (§ 17, lit. b) s výrazem ohrazené zahrady (eingefriedete Gärten) (§ 17, lit. c), že uzavření nádvoří je možné i jiným způsobem, nežli ohrazením. V tom smyslu již Hingenau (Handbuch der Bergrechtskunde, str. 509), jenž byl tak blízký vzniku obecného horního zákona, vykládá pojem uzavřené nádvoří tak, že jest jím rozuměti i dvůr po jedné straně otevřený, když jen zařízení, která se na něm nalézají, jej dostatečně charakterisují jako nádvoří (Hofraum). Požadavek uzavřenosti dvora znamená tedy nikoli více, nýbrž spíše méně nežli ohrazení. Dokonce však již není možno z požadavku uzavřenosti nádvoří vyvozovati, že nádvoří jest uzavřeným jen tehdy, když náleží jedinému vlastníku. Zákon ani slovem nenaznačuje, že by »uzavřenost« nádvoří, což jest pojem v podstatě technický, byla podmíněna poměry vlastnickými na nádvorní prostora. Stejně jako případná užívací práva na prostranství nádvorním, spočívající na soukromoprávní služebnosti, nebo na jiných titulech soukromoprávních, nevylučují uzavřenost nádvoří, nepřestává býti nádvorní prostora uzavřenou, ani když části nádvorního celku náležejí různým vlastníkům. Že by k pojmu nádvoří bylo třeba nějaké zvláštní úpravy terénu a že by zejména stupňovitý terén byl překážkou, aby plocha nějaká mohla býti uznána za nádvoří, nedá se ze zákona dovoditi.

b) Vyjímaje z vyvlastnění o h r a z e n é d o m o v n í o z d o b n é a j i n é z a h r a d y, nedává zákon nijak najevo, že zahradou sluší rozuměti jen ony typy zahrad, které v době vydání horního zákona byly známy. Jest zajisté možno, že zákon užívaje určitého označení, bere je ve smyslu historickém, t. j. tak, že spojuje s nimi představy, které v době vydání zákona byly pod tímto označením známy. Tento historický výklad výrazů v zákoně použitých nerozumí se však sám sebou, neboť zákon nevydává se toliko pro dobu současnou, nýbrž naopak i pro budoucnost a zejména pro budoucnost vzdálenou, a pojímá zásadně do své normy i všechny ony zjevy, na něž označení v něm použité podle vývoje jazykového obyčeje bude v budoucnosti dopadati (srov. Walter Jellinek l. c. str. 41). Zákon horní byl by musil nějak zřetelněji naznačiti, že pojem zahrady chce omeziti jen na typy v době jeho vydání jako zahrady známé. Textování zákona, zejména výraz a j i n é zahrady (andere Gärten), vyznačuje však právě naopak, že zákon má na mysli nikoliv určité typy, nýbrž celé genus: »zahrada«, a nezáleží proto na tom, zdali určitý typus druhu zahrady vznikl teprve v době pozdější. Nezáleží proto na tom, že t. zv. zahrádky Schreberovy, o něž v tomto sporu běží, nebyly v době vydání horního zákona ještě zakládány. Rozhodné jest pouze, zdali objekt označený jako zahrada, má pojmové znaky zahrady, jež jsou určeny způsobem kultury a účelem tohoto zařízení.

K jakým důsledkům by vedl výklad svrchu jako historický označený, ukazuje názorně úvaha, že touto cestou dospělo by se k tomu, že na př. starších silničně-policejních norem nedalo by se použití na vozidla automobilová v době vydání těchto norem zcela neznámá, což by se zřejmě přičilo intencím zákona (srov. Boh. A 11.191). Podle toho, co bylo svrchu řečeno, nedá se se zákonným pojmem zahrady srovnati ani definice zahrady, kterou slyšený zemědělský znalec uvedl ve svém dobrozdání a jak byla také žalovaným úřadem přejata za podklad jeho rozhodnutí, že totiž musí jíti o »ideální výnos poskytující zahradu«, neboť tato definice vystihuje jenom jediný druh zahrady, nikoliv však zahradu vůbec.

Které jsou pojmové znaky zahrady ve smyslu zákona a zdali v případě dnešního sporu jde o zahrady ohrazené v tom smyslu, že každá z nich má svoje vlastní ohrazení, zdali ohrazená plocha jako celek může býti podle způsobu kultury a podle účelu kvalifikována jako zahrada, a kdy lze zahradu teprve nově zakládánou považovati již za hotovou a tedy za skutečnou zahradu, jsou vesměs otázky, jimiž soud neměl možnosti se zabývati, poněvadž žádná z těchto otázek nebyla žalovaným úřadem řešena.

c) Pásmo obklopující vyňaté objekty jest v § 17, lit. d) determinováno jen tak, že je to pásmo, vyňatý objekt obklopující, a že šířka jeho sahá do 38 m. Těchto svých znaků však ono pásmo nepozbývá tím, že je přerušeno pruhem náležejícím jinému vlastníku, při čemž ovšem exempce podle § 17, lit. d) se na tento přerušující pruh nevztahuje.

7. S otázkou exempce z vyvlastnění podle §§ 99 a 17 obecního zákona úzce souvisí otázka, který časový moment jest rozhodujícím při posuzování skutečností, jež tuto exempci z vyvlastnění zakládají. Ustanovení o exempci nejsou zřejmě dána za tím účelem, aby majitel pozemku mohl svým jednostranným aktem zbaviti podnikatele hor výsady, kterou mu zákon v zájmu provozování hor poskytuje (srov. Boh. A 9341). Skutečností, nárok na exempci zakládající, musí tu tedy býti již v době, kdy se soukromé vlastnictví expropriátovo střetne s nárokem vyvlastňovacím. Byly-li však v tomto okamžiku již dány právní předpoklady nároku vyvlastňovatele, musí ustoupiti soukromé vlastnictví. O nároku vyvlastňovatele nedá se však mluvíti dříve, dokud nárok ten nebyl formálně vznesen. Za formálně vznesený lze však nárok ten považovati nejpozději tenkrát, když podnikatel hor svůj úmysl pozemek pro provozování hor požadovati ohlásí úřadu a vyvlastňovaný se prostřednictvím tohoto úřadu o něm doví. Zda snad za takovéto formální vznesení lze uznati také již soukromé požádání pozemku (t. zv. pozdrav), nebylo třeba v daném případě zkoumati, neboť toto soukromé požádání bylo vzneseno těsně před podáním vyvlastňovací žádosti a během celého řízení nebylo se žádné strany tvrzeno, že v tomto krátkém mezidobí nastaly v rozhodných poměrech nějaké změny.

Jiná jest otázka, jaký právní význam pro nárok na vyvlast-

nění má dodatečné odpadnutí skutečností exempci zakládajících. Ježto právní předpoklady vyvlastnění musí tu býti dány v době, kdy podnikatel hor vyvlastňovací nárok formálně vznesl, nelze nahlédnouti, že by pozdější odpadnutí případných překážek vyvlastnění mohlo míti význam pro vyvlastňovací řízení již zahájené. Odpadnutí těchto překážek mohlo by býti jen podnětem pro vznesení nového nároku na vyvlastnění.

8. Ze zásadních otázek, jež pro řešení přítomného sporu mají význam, zbývá již jen otázka, zdali obecný horní zákon dává podnikateli hornickému nárok na vyvlastnění i proti jinému podnikateli hor. Pro otázku tuto nedá se nic vytěžiti z předpisu o horních služebnostech podle hlavy VIII. ob. hor. zákona. Ustanovení této hlavy upravují sice vzájemné poměry mezi podnikateli hor, ale jest to jen předpis § 191, který by mohl míti význam pro otázku právě uvažovanou. Předpis tento jedná však toliko o spolužívání horních děl a o zakládání děl pomocných. Žádné z ustanovení VIII. hlavy nedotýká se však poměru jednoho podnikatele hor k povrchovému vlastnictví podnikatele druhého. Ani jinde v horním zákoně nelze o tomto poměru naléztí žádného ustanovení. Není tedy možno vyvlastňovací nárok jednoho podnikatele na pozemky druhého podnikatele zásadně vylučovati. Než z ustanovení § 191 o hornických služebnostech přece jenom vyplývá, že horní služebnosti, jež jeden horní podnikatel ve prospěch jiného horního podnikatele musí snášeti, mají svou právní hranici v tom, že hornickou služebností nesmí ani trpěti, ani býti ohrožováno vlastní dolování podnikatele, od něhož se horní služebnost požaduje. Je-li již nárok na zřízení horní služebnosti takto omezen, postihuje logicky nutně takovéto omezení i dalekosáhlejší zásah do právní sféry podnikatele hor, jímž je právě odnětí vlastnictví pozemku povrchového vyvlastněním, pokud ovšem pozemek ten má pro provozování vlastního hornického podniku takový význam, že by jeho odnětím provoz trpěl anebo byl ohrožen. K stejnému výsledku dospělo by se ostatně také ze zákonného ustanovení, že majitel hor má nárok na vyvlastnění pozemku, jehož pro svůj provoz potřebuje, neboť nedalo by se srovnati s intencí horního zákona, který majiteli hor poskytuje nárok na vyvlastnění potřebného pozemku, kdyby hornickému vyvlastniteli mohl pozemek takový býti zase vyvlastněním odňat. Právní situace nemůže však býti jiná, když podnikatel hor nabyl pozemku k provozování jeho podniku potřebného jiným způsobem, nežli vyvlastněním. Posuzování potřeby vlastního pozemku pro provozování hor nemůže při tom zřejmě býti přísnější než posuzování potřeby vyvlastňovatelovy. (Srov. Boh. 10.131 a 10.302). Dá se spíše naopak souditi, že potřebu vlastníka pozemku, který jest zároveň horním podnikatelem, slušelo by za okolností uznati i tam, kde by potřeba vyvlastnění na ten čas nemohla ještě uznána býti. —oe—